

2. Гаухман М. Як кримські караїми стали окремою нацією? Контекстний підхід до модерного націєтворення та хазарської спадщини. Режим доступу <https://uamoderna.com/blogy/mikhailo-gaukhman/krymski-karayimy>

3. Караїми. Енциклопедія українознавства. Т. 3. Львів: НТШ, 1994. С. 959.

4. Колодний О. Н. Чи є караїми іудеями? Релігійна панорама. 2004. № 10. с. 74–75.

5. Stavenhagen R. *Etnnik Gonflicts and National-State*. L.: The Guilford Press, 1996. 203 p.

УДК 271.2(477):2–773(477.75) «1888»

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-283-1-51>

Кізова А. А.

ORCID: 0000-0002-2056-3834

доктор історичних наук,

доцент кафедри історії, факультету соціології і права

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

ВИСВІТЛЕННЯ ЗАХОДІВ ДО 900-РІЧЧЯ ХРЕЩЕННЯ РУСІ НА МІСЦІ ВОЛОДИМИРОВОГО ХРЕЩЕННЯ В ЖУРНАЛІ «ТАВРИЧЕСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ»

Ключові слова: Херсонес, 900-річчя хрещення Русі, редколегія, урочистості.

1888 р. вся православна преса [9] приділила увагу 900-річчю хрещення Русі, відзначеному на державному рівні. З часом подію визнали найвизначнішою з 17 масових релігійних урочистостей, що відбулися за царювання Олександра III з огляду як на загальноєвропейські тенденції в проведенні пам'ятних заходів та націоналізації релігії, так і на сакралізацію Російської держави й монархів [4], котрі прагнули подолати падіння довіри до своєї династії [8, с. 34]. Попри труднощі з донесенням до широких кіл громадськості того змісту, яким його наповнювала влада [6, с. 39–40], святкування стало значущою складовою всеімперської «хвилі ювілеєманії», що тривала в другій половині XIX – на початку XX ст. [8, с. 34]. Отже, заходи, які відбувались у рамках ювілейних урочистостей, потребують дослідження.

Серед істориків, які присвятили 900-річчю хрещення Русі як пам'ятній даті окремі публікації [1; 4; 5; 6; 7; 8], лише О. Тарасенко

побіжно згадав про урядову увагу до ювілею в Херсоні [8, с. 34] (можливо, Херсонесі).

Тож мета роботи – визначити особливості висвітлення урочистостей 1888 р. в місцях, пов'язаних у тогочасній колективній пам'яті з хрещенням князя Володимира, на сторінках «Таврических епархиальных ведомостей» – головного православного видання Таврійської єпархії.

Перш за все, на відміну від, наприклад, «Подольских епархиальных ведомостей» і «Литовских епархиальных ведомостей», де підготовку до урочистостей та їх проведення висвітлено в різних випусках, у матеріалах різних авторів [5, с. 477, 481; 9], у «Таврических епархиальных ведомостях» 900-річчю хрещення Русі присвятили ювілейний спецвипуск, який об'єднав два регулярних за 1 й 15 серпня. Опис перебігу святкувань, на додаток до їх офіційної програми, оприлюдненої постфактум [10], узяв на себе редактор журналу, ректор Таврійської духовної семінарії, протоієрей І. Знаменський [2, с. 818], член-фундатор Таврійської наукової архівної комісії [4, с. 225].

У публікації вказано, що, згідно з програмою, урочистості відбувалися 13, 14 та 15 липня. 13 липня освятили нижній храм Різдва Пресвятої Богородиці, зведений на місці того, в якому хрестився св. Володимир [2, с. 662]. У новому нижньому храмі зробили тимчасові пристрої для освячення та відкриття там служіння до свята [2, с. 663]. З указівкою точного розкладу згадано й перенесення часточки мощей угодника монастирського храму Семи священномучеників Херсонських у новий храм та всенощну там 12 липня. Перелічені всі ієрархи та ієреї, які служили в ці дні [2, с. 664]. Наведено повний текст повчання І. Знаменського [2, с. 664–671]. Так само охарактеризовано всенощну 13 липня; заупокійну літургію і вселенську панахиду 14 липня в тому ж храмі, наведено повний текст слова прот. О. Назаревського [2, с. 671–683].

Також відзначено, що єпископ Таврійський Мартиніан на честь 900-річчя хрещення св. кн. Володимира освятив у Севастополі нічліжний притулок, який місто влаштувало на 100 ліжок [2, с. 683]. Без указівки місця, де її виголосили, але зі згадкою, о котрій годині, розміщено текст промови вчителя Сімферопольської гімназії Шебедева (про роль і обставини хрещення князя).

Те, хто служив всенощну 14 липня та літургію й акафіст 15 липня, описано для храмів Різдва Богородиці, Семи священномучеників Херсонських і Покровського [2, с. 694–695]. Згадано, як, коли та в якій кількості роздавали бронзові зображення св. Володимира, що просторі храми не могли вмістити всіх охочих [2, с. 695].

Докладно, з зазначенням розкладу, переліку залученого духовенства й підкресленням особливостей відправ, описано заходи 15 липня: перевезення мощей св. Володимира пароплавом до Севастопольського Адміралтейського Миколаївського собору; хресний хід із ними до Херсонського монастиря (з повуличним відзначенням маршруту, докладною характеристикою кожної зупинки, поповнення новими

учасниками, згадкою про шпалери військ, вихованців місцевих закладів освіти, цехових корпорацій) [2, с. 695–698], а також відправи в Херсонському монастирі [2, с. 699–711, 729]. Наведено повчання архієп. Никанора [2, с. 711–712], прот. В. Баженова [2, с. 712–719], прот. Я. Чепуріна [2, с. 720–729]. Згадано про багатоліття імператорському дому, Синоду, присутнім архіпастирям, Синкліту, воє- і градоначальникам, христоробивим воїнам і всім православним, про те, що архієп. Никанор окропив святою водою воїнські знамена та війська і благословив трапезу для богомольців і військ, що після літургії учасників урочистостей запросили на чай і закуску [2, с. 729–730]. Наведено перелік адресатів і зміст вітальних телеграм від єп. Мартиніана [2, с. 730–733].

Дуже докладно зафіксовано й те, як проходило урочисте ювілейне зібрання всіх архіпастирів, представників усіх установ і відомств та всіх гостей, котре почалося 15 липня о 14:00 у верхній, ще неосвяченій, частині нового храму. Вказано, де і як там розставили меблі, хто зайняв які місця, в якому порядку учасники щось говорили, а хори (Сімферопольський архієрейський і Севастопольський) щось співали, як присутнім роздали книжечки «Життя св. Равноапостольного Князя», видавництва «Народная польза» – 1000, «Херсонес Тавричеський» видавництва Херсонеського монастиря – 2000, «Херсонисській монастирь» видавництва кн. Горчакової – 2000 [2, с. 733–815].

З зазначенням усіх регалій доповідачів (як і в попередніх випадках) наведено промови архієп. Мартиніана [2, с. 735–736], кафедр. прот. О. Назаревського [2, с. 736–738], архім. Інокентія [2, с. 738–740], архієп. Никанора [2, с. 740–758], О. Кочубинського [2, с. 758–759], В. Сизова [2, с. 759], Г. Тимошевського [2, с. 759–760], Н. Балабухи [2, с. 760–763], А. Кирпичникова [2, с. 798–815], телеграми від громадських організацій, станів і приватних осіб, зокрема ті, які єп. Мартиніан отримував і після 15 липня [2, с. 763–798]. Згадано, що міський голова Севастополя Ф. Єранцев привітав зібрання і представив делегатів із Ялти й Перекопа, які теж усіх привітали (втім, текстів їхніх промов не розміщено) [2, с. 740].

Зі згадками про те, за кого й що виголошували тости (передусім – за осіб із монаршого дому, але й за процвітання науки) описано обід для учасників зібрання в залах монастирського дому [2, с. 815–816]. Підкреслено, зокрема, що, коли архієп. Никанор виголосив тост за царя, всі відповіли «дружним, гучним «ура», яке довго не змовкало» [2, с. 816].

Наведено список жертводавців на урочистості з сумами, які вони внесли [2, с. 817–818], в якому згадується про всі заходи (серед них, наприклад, поливання вулиць і встановлення там прапорів), проведені коштом Севастопольської міської думи – головного донатора [2, с. 817].

Додано про те, який транспорт для пересування духовенства й богомольців під час урочистостей надали управління Лозово-Севастопольської залізниці та головне управління Російського товариства судноплавства й торгівлі [2, с. 818].

Отже, з одного боку в досліджуваному журналі урочистості зафіксовано дуже докладно, з іншого боку – дещо вибірково. Адже укладач матеріалів, котрий, імовірно, скориставшись посадовими повноваженнями, висвітлив події одноосібно, зосередився передусім на діях офіційно затверджених на найвищому рівні учасників богослужінь, хресних ходів та інших програмних заходів – як духовних, так і світських осіб. Натомість усім іншим присутнім із різних суспільних прошарків приділено непропорційно мало уваги, зокрема не надано ні схвальної, ані осудливої оцінки їхнім настроям та поведінці. Можливі причини такого підходу потребують подальшого дослідження.

Література:

1. Буслаев А. И. Имперские юбилеи – тысячелетие России (1862 год) и девятисотлетие крещения Руси (1888 год): организация, символика, восприятие обществом: автореферат дисс. ... канд. ист. наук. 07.00.02. Москва, 2010. 30 с.

2. Знаменский И. Торжество 900-летия крещения св. Князя Владимира и всей Руси // Таврические епархиальные ведомости. № 15–16. 1888. С. 662–819.

3. Каліновський В. В. Пам'яткознавча діяльність духовних осіб Таврії в роботі наукових товариств // Праці Центру пам'яткознавства. 2010. Вип. 17. С. 221–232.

4. Колман Г. З Києва по всій Росії: 900-річчя хрещення Русі і творення національного Святого на окраїнах імперії, 2020. URL: <https://cutt.ly/vB6xB5b>

5. Прокопчук В. С., Старенький І. О. Святування 900-річчя хрещення Русі на території Подільської єпархії // Освіта, наука і культура на Поділлі. Т. 20. 2013. С. 476–481.

6. Солнцев Н. И. «Крещение Руси»: История юбилеев и мемориальная политика // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2012. № 6 (3). С. 36–41.

7. Сосницкий Д. А. Юбилеи допетровской Руси в императорской России // Вестник Санкт-Петербургского университета. История. 2019. Т. 64. Вып. 4. С. 1226–1239. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu02.2019.404>

8. Тарасенко О. Святування ювілеїв і визначних подій у Чернігівській єпархії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) // Сіверянський літопис. 2013. № 4–6. С. 34–40.

9. Черепица В. Н. Празднование 900-летия крещения Руси в Гродненской губернии. URL: <https://cutt.ly/FB61Ock>

10. Юбилейное торжество в Херсонисском св. Владимира монастыре в день 900-летия со времени крещения Равноапостольного князя Владимира и Русского народа в 988 году по Рождестве Христовом // Таврические епархиальные ведомости. № 15–16. 1888. С. 651–662.